

Gulyás Gizella

**A MÜNCHENI
KÉPZŐMŰVÉSZETI
AKADÉMIA ÉS
MŰVÉSZKÉPZÉSÜNK
1809—1945**

Tájaink képzőművészetének sajátos vonásai és jellegzetes fejlődési feltételei voltak. „Ezek tették lehetővé, hogy az egyetemes magyar művelődéstörténetben, ... is jól megkülönböztethető területeket képezzenek ... Az érdeklődésünk körében lévő területek határ-jellegének problémája a legnyomósabb érvek közé sorolható, hiszen ennek már az egész középkorra nézve meghatározó szerepe volt. A Murántúl a szlovénsággal, Szlavónia a horvátsággal, Szerémség és Dél-Bácska ... a szerb-séggel kerül mind szorosabb kapcsolatba, intermezzóként pedig szüntelenül ott van Bizánc ... , Bánát pedig a maga még tarkább képével, minthogy a már jelzettek mellé a románság is odatudható ... A délszláv népek és kultúrájuk tehát szüntelenül kontextusai művelődéstörténetünknek az anyagi és a szellemi cserék és kölcsönhatások egészen széles skáláján.”¹ Vidékünket tehát évszázadokon át nyugati és keleti kultúrák áramlatai érték. A több nemzetiségű összetétel és e jellegzetes földrajzi helyzet, a fejlett képzőművészeti központokkal való szoros kapcsolat lehetővé tette, hogy egy sajátos arculatú, több nemzeti hagyománytól befolyásolt művészet jöjjön létre. Éppen ezért a hagyomány, a folytonosság, a gyökerek felkutatása elsőrangú feladatunk. A jelent csak a múlt eszmei, szellemi és művészeti összetevőinek feltárásával és számontartásával lehetséges hiánytalanul megismerni. A művészeti hagyományaink minél teljesebb megismerésének céljából újabb néhány fejezetre szeretném felhívni a figyelmet az eddig elért kutatásaim összefoglalásával.

A XIX. század művészeti törekvéseit formáló erők napjainkban válnak teljes valójukban áttekinthetővé. Az ezernyolcszázad évek elején a művészeti fejlődés lassú, akadozó ütemű volt. Nem voltak kedvezők a társadalmi viszonyok, nem lendíthette előre a fejlődést a rendszeres művészeti oktatás, sem a tanulmányozható és könnyen hozzáférhető műgyűjtemény. Sem a művészvándorlás, sem az iskoláztatás nem olyan arányú és irányú, hogy a hazai művész megismerkedhetne korának legjelentősebb művészeivel és műalkotásaival. A Magyarországon² alkotó művészek legnagyobb része ebben az időben Bécsen túl nem jutott el, bécsi mesteren kívül alig ismert külföldi mestert. Ez a helyzet valamennyire 1830 után megváltozik, amikor az olaszországi tanulmányút válik mind általánosabbá, később pedig Párizs és Németország gyako-

rolt a magyarországi művészekre vonzóerőt.³ Az Európa szerte megépülő vasútvonalak is elősegítették a távolabbi művészeti központokkal való közvetlen érintkezést.⁴ A művészet társadalmi szerepe is lassan megváltozik, és a felvilágosodás szellemének megfelelően a művészet az erkölcsi-értelmi emelkedés kifejezője lesz. Jelentkezik a magasabb képzés igénye, mert a művész társadalmi rangját és helyzetét képzésének és képességeinek szintje határozza meg. A polgári átalakulásért folyó harcban előtérbe kerül a művészet, mint a nemzeti emelkedés és haladás egyik eszköze. Fokozatosan nő a művészek száma, műveik tematikája is bővül s mind jobban kifejezik azokat a törekvéseket, amelyek a politikai fejlődés következtében a szellemi életet áthatják. Ezért van a szerényebb tehetségű úttörő művészeknek is jelentősége ebben az időben.⁵ A XIX. század a magyar nemzeti művészet kialakulásának a kora is. A becei származású Than Mórnak kiemelkedő szerepe volt a magyar festészet nemzeti tematikájának kialakításában az ötvenes években. Rajta kívül ismert művész volt a verseci Melegh Gábor, aki 1817—23 között Versecen dolgozott és ott barátját, a temesvári Brocky Károlyt, a későbbi legjelentősebb XIX. századi magyar mesterek egyikét is tanította; Budapesten dolgozott a külai születésű Jakobey Károly, Mesterházi Kálmán pedig Szabadkáról került fel Peste és fontos szerepet játszott a vidék képzőművészeti életének a megszervezésében. Rajtuk kívül ismertté váltak a fehértemplomi Schuster Ferenc, Szentgyörgyi István szobrász és főiskolai tanár (Begaszentgyörgyön született), Kálmán Péter (Zsablyáról került Münchenbe) és még sokan mások.

A múlt századi művésznevelésünkben Bécs mellett Róma, Párizs és München játszott legnagyobb szerepet. Azonban a bécsi Képzőművészeti Akadémia fokozatosan elveszíti kizárólagos előjogait. Fialat művészeink München, sőt Párizs felé vágyakoznak továbbképzés céljából. Párizsba sokáig nem lehetett ösztöndíjat kapni. A hivatalos körök a túl modern festészet hatásától féltették a művészifjúságot, ezzel szemben München államilag is támogatott tanulóhely volt. Ide lehetett legkönnyebben ösztöndíjjal eljutni,⁶ és itt volt a nemzetközi híru akadémia, ahol három magyar művész is kapott tamári katedrát: Wagner Sándor, Liezen-Mayer Sándor és Benczúr Gyula. Egy ideig az eszéki Áron Antal is tanársegéd volt a müncheni akadémián. E vidékről 1837-ben iratkozott be a müncheni akadémiára az első hallgató, a pancsovai Querfeld Antal.

A múlt század második felében a müncheni Képzőművészeti Akadémia nemcsak Németország, hanem egész Európa egyik legismertebb és legtekintélyesebb művészeti intézménye volt egészen az első világháborúig. A bajor bőváros a Képzőművészeti Akadémia és művészeti gyűjteményei révén világhírű művészvárossá fejlődött. Münchenbe a tanítványok egész serege tódult a magasabb fokú művészi képzés megszerzése céljából. Hogy honnan és hányan látogatták az akadémiát, egyik fokmérője lehet az intézmény népszerűségének. Magyarország 335 akadémistával a felsorolás élén áll, utána következik Lengyelország 177, Oroszország 130, Csehszlovákia 93, Jugoszlávia 67, Olaszország 60, Görögország 51, Románia 49, Bulgária 25, Törökország 24, USA 23,

Svájc 19, Franciaország 16, Anglia 12, Finnország 4, Svédország 4, Spanyolország 3, Uruguay 3, Brazília 2, Hollandia 2, Japán 2, Norvégia 2, Peru 2, Egyiptom 1, Kína 1, Mexikó 1, Új-Zéland 1, Portugália 1, Dél-Afrika 1, és Venezuela 1 hallgatóval.⁷ E kimutatásból kiolvasható, hogy a müncheni akadémia főleg Közép-, Kelet- és Dél-Európa művészifjú-ságát vonzotta; valamint hogy a müncheni művészképzésnek a XIX. században nemzetközi jellege volt.

A bajor főváros kedvező művészeti légköre, a lakosság rokonszenve, kollégiális megértése, a sok kiállítás, a régi nagymesterek tanulmányozására alkalmas adó világhírű művészeti képtárak és múzeumok, a műkereskedések sokasága miatt is szívesen tartózkodtak Münchenben a fiatal festők.

E szám adatok már önmagukban is arról vallanak, hogy Münchennek igen nagy szerepe volt a múlt századi magyarországi festészet fejlődési irányának meghatározásában, s természetes azoknak a művészetszemléletét, ízlését, esztétikai tudatát is nagy mértékben befolyásolta, akik a mai Vajdaság területéről kerültek a bajor fővárosba. Szólnunk kell tehát röviden arról is, milyen szellemet képviselt az akadémia, mit örökített át növendékeire, mert enélkül aligha értelmezhetnénk helyesen képzőművészetünk múlt századi törekvéseit.

A müncheni Képzőművészeti Akadémiát, amely különösen a festészet fejlődésére volt nagy hatással, 1808. május 13-án alapították a düsseldorfi, berlini és drezdai akadémiák után. Alapjait már 1770-ben⁸ lefektették, amikor is megnyitották a festészeti-szobrászati és rajz-iskolát Münchenben. Az akadémia első igazgatója Johann Peter von Langer volt, akit a düsseldorfi akadémiáról hívtak meg. 1811-ben volt az első művészeti kiállítás.⁹ 1824-ben Peter von Cornélius igazgatói kinevezésével és azokkal a mesterekkel, akik vele együtt jöttek Düsseldorfból Münchenbe (Julius Schnorr von Carolsfeld, Heinrich Hess, Klemens Zimmermann, Schlothauer, Amsler és később Schwanthaler) új korszak kezdődik a müncheni művészeti élet fejlődésében. A század első évtizedében uralkodó klasszicista irányzatot felváltja a nazarénus iskola.¹⁰ De a régi olasz és német festészetért való lelkesedésük csak egy alapjában véve száraz, pedáns, külsőségeken túl nem jutó utánzást eredményezett. Legjobbukat, P. Cornéliust is elmarasztalták, hogy freskóinak megfestésénél a legnagyobb energiát a karton és nem a mű elkészítésére fordította.¹¹ Ma a retrográd szellemű nazarénus festőket a romantika formaköréhez tartozóknak tekintik; különösen vonatkozik ez a németekre.¹² Münchenben 1824-ben megalakítják a „Művész Egyesület”-et¹³, amelynek taglétszáma 272-ről két évtizeddel később 3000-re emelkedett. I. Lajos bajor király Cornéliust 1841-ben Berlinbe hívja és utódjául Friedrich von Gärtner építész nevez ki. 1847-től tanított az akadémián Moritz von Schwind, a biedermeier elemekkel kevert német romantika egyik legnépszerűbb mestere, aki a kispolgári realizmus előkészítője volt. Ezt a kort általában a sajátos német romantikus festészet korszakának is nevezik.¹⁴ Gärtner korai halála után 1847-től rövid ideig, 1849-ig, Heinrich Hess vezette az akadémiát, utána Wilhelm von Kaulbachot választották meg az akadémia igazgatójának, aki csakúgy mint Peter von Cornélius, óniási, de az igazi monumentalitást nélkü-

löző történetfilozófiai tárgyú képeket festett. Művészetüket kartonművészetnek is nevezik.¹⁵

Az 1850-es éveket követő esztendőben számtalan történelmi festmény születik. Óriási vásznanon örökítik meg a történelmi eseményeket, de túlnyomórészt színpadias elrendezésűek, álrealizmussal megfestettek, elsősorban a szereplők ruháinak szövetszerűségére, a tárgyak régészeti hűségére és az ikonográfiai pontosságra fordítottak gondot.¹⁶ Carl von Piloty 1856-ban lett az akadémia népszerű mestere, majd 1874-ben igazgatói kinevezést kapott. A művészeti központok közül ekkor ragadja magához München a vezetőserepet. Pilotynak mint a müncheni akadémia tanárának óriási befolyása volt a kor történelmi festészetére. A művészifjúságot Piloty neve és európai híré tekintélye vonzotta Münchenbe, de közülük csak kevesen lehettek közvetlen tanítványai. Legtöbbjüket Piloty munkatársai oktatták a történelmi festészet díszes, reprezentatív, de eszmétlen, naturalista módjára, ami minden ország hivatalos szerveinek és uralkodó osztályának elnyerte tetszését.¹⁷ Piloty-nak nem a művei, hanem szerepe volt rendkívül jelentős, mert száműzte a festőfilozófusok eszméit és a valóságra irányította a figyelmet.¹⁸ Kitűnő, pedagógiai szenvedélytől fűtött tanár volt. Tanítványainak a valóság tanulmányozását ajánlotta, olyan festést, amelyet akkor „realizmusnak” neveztek. Ez a „realizmus” nem azt jelenti, amit e szón ma értünk, hanem a dekoráció és kosztüm hűséget, az anyagszerű festésmódot, a maximális drámai kifejezést és a technikai virtuózitást. Ebből a szempontból Piloty érdemei cáfolhatatlanok a müncheni iskola fejlődésére, a német festészetre és a bajor főváros felé orientálódó országok festészetére is. Piloty tanítványai voltak Wilhelm von Diez, Wilhelm Lindenschmit, Gysis, Wagner Sándor, Lizen-Mayer Sándor, Benzúr Gyula későbbi akadémiai tanárok is. Volt növendékei emelik magas nivóra a müncheni realizmust, ezek a bajor főváros leghíresebb festői¹⁹: Wilhelm Leibl, Franz von Lenbach, Gabriel Max, Franz von Gefregger, Hugo von Habermann és még sokan mások, akik teljesen elszakadnak mesterük iskolájától. Piloty tanítványa volt a XIX. századi magyar művészet egyik legjelentősebb egyénisége, Szinyei Merse Pál, a Majális festője is.

A 60-as években az akadémiai oktatásban egyre fontosabb szerepet kapott a táj- és életképfestészet. Kialakult a zsánerképnek az a szentimentális (ún. jelmezes) formája, amely elsősorban az egyre gazdagodó polgárság és az amerikai vásárlók kispolgári ízlését elégítette ki.²⁰

1869-ben a Glaspalastban rendezett nemzetközi kiállításon Courbet és Manet is szerepelt festményeivel. Magyarok is kiállítottak, közöttük volt Than Mór is Attila lakomája című alkotásával.²¹ Courbet festményein a müncheni művészek megcsodálhatták az élet éles megfigyelését, a mindennap látott dolgok valószerű megfestését, az élet igazságát és kendőzetlenségét. Ez a realizmus más volt, mint amit addig „realizmusnak” hittek. Maga Courbet is megjelent Münchenben, nyíltan fellépett mindenféle akadémia ellen, s megfestett egy tájtanulmányt is a kritikai realizmus melletti állásfoglalása hitelül.²² Hatására az Isar-parti város művészfiatalságának haladó elemei fellázadnak a történelmi és az életkép müncheni formája ellen és Courbet mellett az igazi

realista művészet létrehozásáért szállnak síkra.²³ Courbet kiállítása és a vele együtt bemutatott barbizoni festmények nyomán a plein air²⁴ is ható tényezővé vált München festészetében, a művészek mindjobban Párizs felé pillantgatnak.²⁵

A XIX. század második felének festői között soknak volt müncheni kora. Tájainkról a 70-es és 80-as években hat-hat új művésznövendék iratkozott be az akadémiára, számuk az előző évekhez viszonyítva ugrásszerűen megnövekedett. Többen tanulmányaik befejezésével le is telepedtek a bajor fővárosban. A palánkai Eisenhut Ferenc,²⁶ akit a müncheni művészek nagyra becsültek és szerettek, kiválóan felszerelt műtermet nyitott Münchenben. Pártfogolta a hazai művésznövendékeket. Segítségével jutott el Münchenbe Pechán József²⁷ is, aki egy ideig Hollósynál folytatta tanulmányait. Eisenhut tanítómesterei a bajor akadémia tanárai: Seitz, Diez, Löfftz és Benczúr voltak. Keleti tárgyú festményeket festett és őt tartják az „orientalista” irányzat fő képviselőjének a magyarok között. Első nagy sikerét 1886-ban aratta, amikor is aranyéremmel tüntették ki Budapesten. Ezzel megindult Eisenhut kitüntetéseinek egész sorozata, Berlin, Madrid, München, Párizs fejezte ki egy-egy arany vagy ezüst éremmel elismerését.

A bajor székvárosban nagy sikereket aratott Déri Kálmán a magyarok, népies rekvizitumokkal ellátott festészet jellegzetes képviselője is. 1884-ben érkezett Münchenbe, és az akadémián Löfftznek volt a tanítványa.²⁸

Piloty halála (1886) után vesztett tekintélyéből a müncheni akadémia, amelyet először Friedrich August von Kaulbach (1886—91-ig), majd Ludwig Ritter von Löfftz (1891—99-ig) konzervatív szellemben²⁹ vezették tovább. Az akadémizmus veresége ellenére továbbra is számos fiatal iratkozott be az akadémiára, ami azzal is magyarázható, hogy a hivatott pedagógusoktól kiválóan el lehetett sajátítani a festés technikai ismereteit és a biztos rajztudást.³⁰ A nyolcvanas években Münchennek új vonzó pontja is támadt. Hollósy rajz- és festő-magániskolája. Pechán Józsefen²⁷ kívül Mály József zombori tisztviselő 1893-ban került rokonának Hollósynak az iskolájába.³¹

A múlt század utolsó évtizedében jelentkezett a müncheni szecesszionizmus, amely voltaképpen az akadémiáról indult ki, Wilhelm von Diez iskolájából.³² A szecesszió alapító tagjai Bruno Piglhein a „Sezession” első elnöke, Paul Hoecker, Ludwig Herterich, Wilhelm Dürr, Langhammer, Hölzel, Kuehl. Mind Diez tanítványai voltak, csupán Fritz von Uhde, Franz von Stuck és Hugo Habermann jöttek más iskolából. Párizsban Munkácsynál tanult Uhde,³³ a német plein air és a realizmus egyik úttörője. Angelo Jank³⁴ a müncheni „Jugend” illusztrátora és a „Sezession” egyik elnöke 1907-ben lett az akadémia tanára, igazgatója pedig Ferdinand Frhr. von Müller volt 1900—19-ig.

A szecesszió szó elszakadást,³⁵ különválást jelent; eleinte nem is jelentett külön stílust, hanem csak azt, amit maga a név mond. 1896 után kezdték határozott irányná szervezni a „Jugend” folyóirat köré csoportosuló képzőművészek és írók.³⁶ Ez a korszak egész Európában a szecesszió kora volt. „Ez a maga idejében oly bizalmatlansággal kezelt és a későbbi évtizedekben egyenesen megvetett »félresiklás« ma már

az 1890—1914-ig tartó esztendőök vezérmotívumaként tűnik, legyőzött minden ellenszenvet és rokonszenvet. Történelmi kategóriává vált, hűvös és tárgyilagos terminus technicussá. Ma már mindegy, hogy a szecessziót szeretjük-e vagy nem, bele kell törödnünk abba, hogy ő számolta fel a XIX. századi pozitívizmus szellemét: a historizálását és naturalizmusát. A szecesszió Bergsonnal nőtt fel, Schopenhauer és Nietzsche voltak a gyámszülei, a szimbolizmus a mostohatestvére, és az expressionizmus és fauvizmus a gyermekei. Zavaros és párás víztükrében már csaknem az egész modern művészet jövője ott sejthető³⁷. Még az eljövendő kutatások feladata annak vizsgálása, hogy milyen szálak vezetnek a német romantikától, a müncheni akadémián át a magyar szecisszióig. Tudjuk azt, hogy a magyar szecesszió átvette az európai áramlatok díszleteit, de hiányzott a társadalmi háttér, a virágzó kapitalizmus, helyette csak a „ferencjózsefi évtizedek aranykora” állt.³⁸ Hosszú idő után most történt meg először, hogy az európai stílusáramlatok minden késelem nélkül érkeztek meg Magyarországra és elárasztották az egész országot.³⁹ Budapesten a szecesszió kibontakozásával egyidejűleg jelennek meg azok az „elidegenítő” törekvések, amelyek majd az 1910-es évek avantgarde mozgalmakban akarnak kiteljesedni.⁴⁰ Budapesten szívós ellenállásba ütközik a szecisszionizmus, míg vidékünkön ebből a szempontból a helyzet szerencsésebbnek mondható.⁴¹ Szecesszióink építészeti emlékeit megtalálhatjuk egyaránt Szabadkán, Zomborban, Zentán, Újvidéken és Becskereken. Ezek az épületek a szecessziónak színdús magyar változatai érezhetően hatnak vidékünk ízlésének erőteljesebb fejlődésére, de az új festészeti mozgalmak befogadását előkészítő szerepük is nyilvánvaló. Talán az alább következő adatok is mondanak valamit arról, hogy a XX. század első évtizedeiben miért volt vidékünkéről a legtöbb hallgató (tizenny) a müncheni akadémián, majdnem annyi mint az 1870-es és 1880-as években, a Piloty korszak két évtizedében.

A XX. század elején az avantgarde mozgalmak és a híres „Der Blaue Reiter” folytatta a müncheni Képzőművészeti Akadémia-ellenes tradíciót,⁴² amely Courbet kiállítása (1869) nyomán keletkezett Münchenben. A két világháború között az akadémia törekvése az volt, hogy megbízható méteri tudást adjon és mellette figyelemmel kísérje a kortársi művészeti áramlatokat.⁴³ 1919—24-ig Carl Ritter von Marr professzor igazgatói megbízatással vezette az intézetet, majd 1942-ig German Bestelmeyer tölti be az elnöki tisztséget. Bernhard Becker egyetemi tanár 1942—45-ig állt az akadémia élén. A II. világháború után először 1948-ig Carl Sattler volt a Képzőművészeti Akadémia elnöke, majd 1951-ig Josef Henselmann. Eddigi ismereteink alapján legutóliára 1914-ben iratkozott be vajdasági művésznövendék a müncheni Képzőművészeti Akadémiára. Ezzel vizsgálódásom szempontjából le is zárul az akadémia története, amely (bővebb adatok hiányában) a végén már csak az igazgatók vagy elnökök személyének megnevezésére szorítkozik. A müncheni Képzőművészeti Akadémia történetének részletes megírása az alapítástól a napjainkig még a jövő feladata.⁴⁴

München központi szerepe a XIX. század és a századforduló Közép- és Kelet-Európa művészetére hézagosan és egyoldalúan vizsgált,

egyres vonatkozásait tekintve el is hanyagolt terület nemcsak magyar, délszláv v. vajdasági kutatók részéről, hanem Münchenben is. E hiányosságokat dr. Bogyay Tamás jól látta, amikor a Bayern und die Kunst Ungarns című tanulmányában kiemelte, hogy a „München 1869—1958. — Aufbruch zur modernen Kunst” c. retrospektív kiállításon sem München művészeti életnek nemzetközi jellegét, sem a kölcsönhatásokat nem vették tekintetbe. Rámutatott arra is, hogy München közvetítő szerepe Párizs és Közép-, valamint Kelet-Európa között sem eléggé hangsúlyozott, pedig ezzel Bajorország fővárosa jelentős feladatot teljesített.

Számos Münchennel kapcsolatos kutatási feladatot sorol fel tanulmányában dr. Jászai Géza is⁴⁵. Többek között a következőket: a müncheni múzeumok, képtárak és kiállítások történetének a megírását, a mesteriskolák egymás közötti összehasonlítását, a művészi életművek monografikus feldolgozását, a műkereskedelem, a művészek és a megrendelők közötti kapcsolatok behatóbb vizsgálatát és Leibl, valamint Lenbach művészetének kisugárzását Európa keletjére.

Nemcsak Szinnyei, a magyar plein air legnagyobb mestere kapcsolódik szorosan Münchenhez, hanem innen indult el a Hollósy-körből sarjadt nagybányai művésztelep is, amely új fejezetet jelentett a magyar művészet történetében. A dunacsébi Pechán József is Nagybányán kapcsolódott be a modern festőművészet áramlataiba.⁴⁶ A nagybányaiakkal kapcsolatban dr. Aradi Nóra felhívja a figyelmet arra, hogy a Párizs-centrikusság visszaemlékezéseikben is jóval hangsúlyosabb, mint a valóságos egykorú párizsi hatás, „...és arról még kevesebbet tudunk pontosan (mert itt hangosabban közbeszóltak a tényeket elhomályosító emlékezések), hogy mit jelentett München mint nemzetközi művészeti centrum, ... milyen találkozásokat, kölcsönhatásokat tettek lehetővé Nyugat-, Közép- és Kelet-Európa művészei között a nagy nemzetközi európai központok.”⁴⁷

* * *

A müncheni Képzőművészeti Akadémia névkönyveinek magyarországi vonatkozású anyagát 1824—1890-ig Somogyi Miklós gyűjtötte össze⁴⁸. Az általa közölt forráskiadvány a beiratkozás időrendi sorrendjében felöleli a művésznövendékek névsorát, amely az akkori Magyarország területére vonatkozott, tekintet nélkül a nemzetiségre. A névjegyzéket híven és minden változtatás nélkül közli. A nevek előtt a névkönyv számát és a bejegyzés sorszámát is feltünteti. A családnevek írásánál ragaszkodott az akadémiai anyakönyvek írásmódjához, de a magyar nevek bejegyzése bizonyos nehézséget okozott a könyvek vezetőinek, így íráshibák is becsúszhattak. A születési évet soha sem jegyezték be a névkönyvbe, csak az életkort. Származásuk helyét, vagyis a helyneveket, amelyek németül voltak bevezetve és azok magyar elnevezését nem ismeri, meghagyja eredeti német alakjukban. Szükségesnek tartotta az apa foglalkozásának, a művészeti szakosztálynak és a beiratkozás idejének a feljegyzését. A névsorban minden művész neve megtalálható, akit hivatalosan felvettek az akadémiára és akik azt látogatták. Pontosán feljegyezte a martikel kézhezvételének a dátumát is. Ez iga-

zolvány volt arról, hogy az illető az akadémia növendéke. Azoknak a művészeknek a neve mellett, akiknek az akadémia tulajdonában munkáik vannak, ezt szintén megemlíti. A pancsovai Knírr Henrik neve mellett ezt olvashatjuk: „Az Akadémia birtokában van férfiarcképét ábrázoló festménytanulmánya 1888-ból, vételár 150 márka. A művész ma is él Münchenben és ma a németek legjelesebb művészei között említik”.

Dr. Jászai Géza tanulmányának⁴⁹ névjegyzéke tartalmazza az ifjú magyar művészek felsorolását, akik a müncheni Képzőművészeti Akadémián tanultak 1809—1945-ig. Az adatokat csak kivonatossan közli. Csupán a családneveket, az utónevek kezdőbetűjét és zárójelben a beiratkozás évszámát jelöli meg. A névjegyzéket öt különféle lexikonnal⁵⁰ szembesítettem. Ennek ellenére a 336 művésznév közül 193-at nem tudtam azonosítani. Valószínűnek tartom, hogy a 193 növendék között akadna még tájaink képviselője. A Jászai-féle névsor a legteljesebb, mert felöleli az akadémia megalapításától a majdnem napjainkig tartó időszakot, de azt a megjegyzést fűzi hozzá, hogy az akadémia archivális anyaga 1935—45-ig csak töredékeiben maradt meg.

Vidékünk müncheni egyetemi hallgatóinak névjegyzékét kiegészítettem Jovan Sekulić⁵¹ adataival is. Sekulić sajnálattal közli, hogy a második világháború idején megsemmisült a müncheni akadémia irattári anyaga. Csak két névkönyv (Martikelbücher) maradt meg, az 1841—84-ig és 1884—1919-ig terjedő időszakból. Ez a veszteség nagyban megnehezíti az akadémia történetének az összeállítását a kezdettől a napjainkig. A fenti archivális anyag alapján közli a jugoszláv művésznövendékek névsorát 1841—1919-ig.

A müncheni Képzőművészeti Akadémián tanuló művészeink névjegyzékét e három forráskiadvány alapján állítottam össze kivonatossan. Közlöm a művésznövendék teljes nevét, születési helyét és beiratkozásának az évszámát.

MŰVÉSZEINK NÉVJEGYZÉKE A MÜNCHENI KÉPZŐMŰVÉSZETI AKADÉMIÁN

XIX. század

1837

1. Querfeld Antal, Pancsova (Pančevo)

1846

1. Flambach Alajos, Eszék (Osijek)⁵²

1853

1. Jakšić Đura, Szerbcsernye (Srpska Crnja)

1860

1. Hoffmann Antal, Versec (Vršac)
2. Srányi Mihály, Écska, (Ečka)

1867

1. Stefanović Adam, Perlasz (Perlez)

1870

1. Kršnjavi Isidor, Nasic, (Našice)

1871

1. Popović Milan, Nagykikinda (Kikinda)

1875

1. Gurcsin Mihály, Pancsova (Pančevo)

1876

1. Áron Antal, Eszék (Osijek)

1877

1. Eisenhut Ferenc, Palánka (Bačka Palanka)
2. Mankovich Mihály (Marković Milivoj), Sid, (Šid)

1881

1. Szárics Imre (von), Zenta, (Senta)⁵³

1882

1. Billanics Ferenc (Bilanić Franja), Újfalú (Novo Selo)
2. Zala György, Alsólendva (Lendava)

1884

1. Déri Kálmán, Bács (Bač)⁵⁴
2. Knirr Henrik, Pancsova (Pančevo)

1885

1. Jovanović Đorđe, Újvidék (Novi Sad)

1890

1. László Fülöp, Óbecse (Bečej),⁵⁵
2. Pechán József, Dunacséb, (Čelarevo)

1892

1. Čikoš von Adalbert, Eszék (Osijek)
2. Istók János, Bács (Bač)

Az eddigi adatok alapján a mai Jugoszlávia Bácska, Bánát, Baranya, Szerémség, Horvátország és Muravidék területéről összesen 22 egyetemista járt a XIX. században a müncheni akadémiára.

1830—40 közt egy

1840—50 közt egy

1850—60 közt egy

1860—70 közt három

1870—80 közt hat
1880—90 közt hat
1890—1900 közt négy

XX. század

1900

1. Kesánszki János, Nádajja (Nadalj)
2. Sekulić Aleksandar, Nagybecskerek (Zrenjanin)

1903

1. Kopilović Stevan, Bajmok (Bajmok)
2. Kpušnjak Rudolf, Horvátország

1905

1. Milosavljević Stevan, Pancsova (Pančevo)

1906

1. Kálmán Péter, Zsablya (Žabalj)

1908

1. Mihajlović Nikola, Úvidék (Novi Sad)
2. Oláh Sándor Magyarcskéke⁵⁶

1909

1. Gavrilović Vladimir, Szávaszentdemeter (Sremska Mitrovica)
2. Sambunjak Aleksandar, Zimony (Zemun)

1914

1. Pomorišac Vasa, Módos (Jaša Tomić)

A huszadik század folyamán az eddigi adatok alapján tizenegy hallgató látogatta az akadémiát:

1900—10 közt tíz
1910—20 közt egy.

A XIX. és a XX. századból tehát harminchárom diákunk járt a Müncheni Képzőművészeti Akadémiára.

KÖZSÉGEK, AHONNAN MŰVÉSZEINK SZÁRMAZTAK

Pancsova

1. Querfeld Antal
2. Gursin Mihály
3. Knirr Henrik
4. Milosavljević Stevan

Eszék

1. Flambach Alajos
2. Áron Antal
3. Čikoš von Adalbert

Bács

1. Déri Kálmán
2. Istók János

Úvidék

1. Jovanović Đorđe
2. Mihajlović Nikola

Alsólendva

1. Zala György

Bajmok

1. Kopilović Stevan

Dunacséb

1. Pechán József

Écska

1. Srányi Mihály

Módos

1. Pomorišac Vasa

Magyarcséke

1. Oláh Sándor

Nádálja

1. Kesánszki János

Nagykikinda

1. Popović Milan

Nagybecskerek

1. Sekulić Aleksandar

Nasic

1. Kršnjavi Isidor

Óbecse

1. László Fülöp

Palánka

1. Eisenhut Ferenc

Perlasz

1. Stefanović Adam

Szávaszentedemeter

1. Gavrilović Vladimir

Szerbcsernye

1. Jakšić Đura

Šid

1. Mankovich Mihály

Újfalu

1. Billanics Ferenc

Versec

1. Hoffmann Antal

Zenta

1. Szárics von Imre

Zimony

1. Sambinjak Aleksandar

Zsablya

1. Kálmán Péter

*Horvátország*⁵⁷

1. Kpušnjak Rudolf

A harminchárom egyetemi hallgató közül tizenkettő⁵⁸ Bánátból, tizenkettő Bácskából, három Szerémségből, öt Horvátországból és egy Muravidékről származott.

A Münchenben való tanulás nem utolsó sorban anyagi kérdés is volt. Az akadémiai névkönyvek származás szerinti statisztikája képet ad a tájaink szellemi életében résztvevő különböző szociális rétegekről is. A harminchárom művészifjú közül huszonegynél ismeretes az apa foglalkozása és huszonnégyről azt is feljegyezték, hogy az akadémia melyik szakosztályát látogatták. Az egyetemi hallgatók szülei között vezetnek az ún. szabadfoglalkozásúak kb. 43 százalékkal (5 kereskedő áll az egész kimutatás élén; azután 2 lelkész, 1 ügyvéd és 1 vendéglős). Kb.

24 százalékot képvisel a városi nem független középosztály (tanárok, tanácsai tisztviselők és mások). Az iparból ugyanennyien jöttek, legkevesebb képviselője volt a mezőgazdasági intézőknek és a földműveseknek, mindössze egy-egy, ami igazán meglepő, tekintettel vidékünk mezőgazdasági jellegére.

Az akadémia antik-osztályára iratkozott be legtöbb művésznövendék, kb. 42 százalék; a tíz tanuló közül négynek kereskedő volt az atyja. Majd a rajz-osztály következik öt művésznövendéssel kb. 20 százalékkal. A festészetet és az építőművészetet azonos számú tanuló választotta: három-három. A kőműves- és ácsmesterek fiaikat legszívesebben az építészetre küldték. Végül egy-egy ifjú képviseli az élő-modelles szakosztályt, a rézmetszőket és a Naturklasset.

JEGYZETEK

- ¹ Borí Imre: Művelődéstörténeti kutatásaink lehetőségeiről és feladatairól. A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei, IV. évf. 1972. 10. szám. 10—11. l.
- ² „Magyarország” a XIX. századi politikai Magyarországot jelenti.
- ³ Magyar művészet 1800—1945. Szerkesztette Zádor Anna, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata. Budapest 1964. 14. l.
- ⁴ Kampis Antal: A magyar művészet a XIX. és a XX. században. Minerva. Budapest 1968. 61. l.
- ⁵ Magyar ... i. m. 91. l.
- ⁶ Lyka Károly: Magyar művészet Münchenben 1867—1896-ig. Művelt Nép Könyvkiadó. Budapest 1961. 9. l.
- ⁷ Jászai Géza. Freiburg i. Br. München und Kunst Ungarns 1800 bis 1945. Ungarn-Jahrbuch Band 2. 1970. 146. l.
- ⁸ Sekulić, Jovan: Minhenska škola i srpsko slikarstvo. Zbornik radova Narodnog muzeja II. Beograd MCMLIX. 263. l.
- ⁹ Jászai Géza. Freiburg ... i. m. 144. l.
- ¹⁰ Enciklopedija likovnih umjetnosti. Izdanje Leksikografskog zavoda FNRJ, Zagreb MCMLXIV. III. kötet 509. l.
- ¹¹ Művészeti lexikon. Főszerkesztők Zádor Anna és Genthon István. Akadémiai Kiadó. Budapest 1967. III. k. 498. l.
- ¹² Uo., IV. k. 161. l.
- ¹³ Jászai Géza. Freiburg ... i. m. 144. l.
- ¹⁴ Enciklopedija ... i. m. III. k. 509. l.
- ¹⁵ Lyka: Magyar ... i. m. 22. l.
- ¹⁶ Lyka Károly: A művészetek története. Budapest 1939. 284. l.
- ¹⁷ Magyar ... i. m. 188. l.
- ¹⁸ Lyka: Magyar ... i. m. 23. l.
- ¹⁹ Sekulić ... i. m. 264. l.
- ²⁰ Magyar ... i. m. 188. l.
- ²¹ Lyka: Magyar ... i. m. 11. l.
- ²² Uo., 32. l.
- ²³ Magyar ... i. m. 188. l.
- ²⁴ Jászai Géza: Csontváry kritikai jegyzetek. München 1965. 35. l.
- ²⁵ Bogvay Thomas von, Bayern und die Kunst Ungarns. München 1964. 23. l.
- ²⁶ Lyka: Magyar ... i. m. 11. és a 142. l.
- ²⁷ Pechán J.-ről írt Duranci Béla: A vándorlás magyar képzőművészet a második világháborúig. A Hungarológiai Intézet Tudományos Közönlényei. IV. évf. 1972. 10. szám 97. l.
- ²⁸ Lyka: Magyar ... i. m. 39. l. és Magyar ... i. m. 218. l.
- ²⁹ Sekulić ... i. m. 264. l.
- ³⁰ Magyar ... i. m. 188. l.
- ³¹ Lyka: Magyar ... i. m. 72. l.
- ³² Sekulić ... i. m. 264. l.
- ³³ Művészeti lexikon ... i. m. IV. k. 604. l.
- ³⁴ Uo., II. k. 495. l. és Enciklopedija ... i. m. III. k. 60. l.
- ³⁵ Pernecky Géza: Tanulmányút a Pávakerthe. Magvető Könyvkiadó. Budapest 1969. 29. l.
- ³⁶ Lyka: Magyar ... i. m. 12. l.
- ³⁷ Pernecky ... i. m. 7. l.
- ³⁸ Uo., 13. l.
- ³⁹ Uo.,
- ⁴⁰ Borí Imre: A szecessziótól a dadáig. Forum. Újvidék 1969. 23. l.
- ⁴¹ Duranci ... i. m. 94. l.
- ⁴² Bogvay ... i. m. 23. l.
- ⁴³ Enciklopedija ... i. m. III. k. 509. l.

⁴ A müncheni Képzőművészeti Akadémia története és az innen kiinduló művészeti mozgalmak felvázolása nehézségekbe ütközött, mert Sekulić szerint is az akadémia történetéről nincs forrásmunka. Igaz, hogy Eugen von Stieler: Die königliche Akademie der bildenden Künste zu München címen elég részletesen bemutatja az akadémia fejlődését 1874-ig, a további történet megrrását azonban megnehezíti az irattári anyag hiánya.

⁴⁵ Jászai, Géza, Freiburg... i. m. 4. l. és 6. l.

⁴⁶ Duranci, Béla: Modern magyar képtár Szabadkán, Művészet. XIV. évf. 1973. 1. szám. 39. l.; lásd a 27. számú jegyzetet.

⁴⁷ Plein-air festészet a magyar művészetben című kiállítás katalógusának előszava, írta dr. Aradi Nóra: Plein-air a magyar művészetben, Magyar Nemzeti Galéria, MTA Művészettörténeti Kutatócsoport, Szolnoki Galéria, Szolnok, 1973 október.

⁴⁸ Somogyi Miklós: Magyarok a Müncheni Képzőművészeti Akadémián 1824—1890. Művészet XI. 1912. 178—188. l.

⁴⁹ Jászai, Géza, Freiburg... i. m. 149—152. l.

⁵⁰ 1. Enciklopédia... i. m., 2. Művészeti lexikon. Szerk. Éber László, Budapest 1926. 3. Művészeti lexikon. Szerk. Éber László. Második lényegesen megbővített és átdolgozott kiadás. Budapest 1935. 4. Művészeti lexikon... i. m. 5. Mala enciklopédia Prosveta, Beograd 1959.

⁵¹ Sekulić... i. m. 267—277. l.

⁵² Somogyi szerint Sziklofon (Magyarország) született, de Eszéken élt (Somogyi: Magyarok... i. m. 179. l.), így eszékieknek tüntettem fel.

⁵³ Somogyi Zentát nevezi meg szülőhelyül (Somogyi: Magyarok... i. m. 184. l.), míg a Művészeti lexikon... i. m. IV. k. 406. l. Lugost tünteti fel.

⁵⁴ Művészeti lexikon... i. m. I. k. 529. l. valószínűleg sajtóhiba következtében Bécsét jelöli meg születési helyül.

⁵⁵ B. Szabó György: Festők, szobrászok. Magyar Ünnepi Játékok. Pálcis 1952. Novi Szád 1952. 166. l. László Fülöpöt vajdasági származásúnak írja. Béla Duranci: Modern... i. m. 39. l.: "... a becsel Than Mór vagy a később ugyanonnan indult László Fülöp", míg a Művészeti lexikon... i. m. III. k. 27. l. Pestet nevezi meg születése helyéül.

⁵⁶ Éber: Művészeti lexikon II. kiadás... i. m. II. k. 218. l. Magyarcséke a születési hely. Az Enciklopédia... i. m. III. k. 592. l. szerint valószínűleg elírás folytán Magyar Oseke (Románia) a szülőhelye. de Oláh Sándor Szabadkán élt.

⁵⁷ Pontos születési helye ismeretlen, valószínűleg Krušnjak.

⁵⁸ Ide soroltam be Oláh Sándort is.

REZIME

MINHENSKA AKADEMIJA ZA LIKOVNU UMETNOST I OBRAZOVANJE NAŠIH UMETNIKA OD 1809. DO 1945. GOD.

U prošlom veku u obrazovanju naših umetnika pored Beča, Rim, Pariz i Minhen je igralo znatnu ulogu. Bečka Akademija za likovnu umetnost postepeno gubi isključiva prava u obrazovanju naših umetnika. Naši mladi studenti umetnosti orijentišu se ka Minhenu i Parizu. Za Minhen se moglo najlakše dobiti stipendiju, a pored toga u to doba uživala je Minhenska Akademija međunarodni glas.

Minhenska likovna Akademija osnovana je 1808. god. Akademija je u drugoj polovini XIX veka prigrabila vođstvo, kao umetnički centar pod vođstvom popularnog i poznatog pedagoga Carl von Piloty.-ja. Na minhensku akademiju iz naših krajeva 1837. god. upisao se prvi student. Prema dosadašnjim podacima u XIX veku bilo je iz naših krajeva 22 studenta, dok u XX veku studiralo je 11 mladih umetnika bez obzira na nacionalnu pripadnost. Od ukupno 33 studenta 12 je bilo iz Bačke, isti broj iz Banata, 3 iz Srema, 5 iz Hrvatske i jedan iz Međumurja. Najviše je bilo iz Pančeva.

